

Д-р Виолета Николовска
ДУ „Гоце Делчев“ – Штип

МАКЕДОНСКАТА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНОЈАЗИЧНАТА НОРМА
/теориски и практичен пристап кон проблематиката врз основа на моделот на Б.
Корубин/

Во трудот првенствено ќе се осврнеме на делото на Б. Корубин кое во областа на македонската социолингвистичка мисла, особено во оној сегмент што се занимава со проблематиката на стандардниот јазик е од огромна вредност. Тој зад себе остави трудови од оваа област со голема теориска тежина и свежина (кои сè уште се актуелни), се запиша себеси како зачетник на македонската социолингвистичка мисла (особено во доменот што веќе го споменавме), но со начинот на кој работеше постави и модел како треба да се работи во оваа област.

Проблематиката на стандардните јазици и нивната норма сериозно се третира во современата лингвистика. Почнувајќи од угледната Прашка школа, до денес многу развиената социолингвистичка научна мисла, во која се третираат и издвојуваат како посебни сегменти ЈАЗИЧНАТА ПОЛИТИКА и ЈАЗИЧНОТО ПЛАНИРАЊЕ. Прашањата поврзани со литературнојазичната норма може да бидат третирани и од лингвистички аспект, и од поширок – социолошки и политички аспект. Во социолингвистиката општо се познати и дефинирани фазите во развојот на нормата: од нејзината селекција, преку нејзината дескрипција, кодификација, елаборација, акцептуација, имплементација, експанзија, култивација, до нејзината евалвација и можна реконструкција. Од пражаните наваму, и на нормата на стандардниот јазик, како и на самиот јазик, се гледа како на жив организам, динамичен феномен. Во оваа смисла, ќе споменеме колку наивно звучи едно тврдење во врска со латинскиот јазик, од 18. век, од трудољубивите работници на нормативните граматики дека јазиците се менувале, особено латинскиот, поради недоволната будност на граматичарите(!) (в. М. Ivić, 1983) кои веројатно се очекувало дека треба да го

чуваат од промени, кои пак од своја страна се доживувале како „расипување“ на јазикот.

Денеска, поимите на јазична политика и јазично планирање претставуваат еден вид на свесна интервенција токму во оваа динамичност на јазикот и стандардните јазици. Навистина, нормата е динамичен феномен, но таа треба да се негува. Во нејзиниот раст и развој, таа треба да се негува и да се насочува, за да се заштити од обезличување и од силата на стихијата. А тоа го прават обично лингвистите.

Каква е и до каде е нашата наука за стандардниот јазик? Ако се свртиме назад, најсистематично, најбогато и најобемно дело во оваа област ни остави Благоја Корубин. Книгите под насловот „Јазикот наш денешен“ можеме да ги сметаме за универзитетски учебници во оваа област. Она што Корубин го направи е и методолошки издржано. Тој третираше и теориски прашања и практични проблеми во врска со литературнојазичната норма. Тој ги постави темелите на научниот пристап кон прашањата за нормата на стандардниот јазик во македонската лингвистика. За илустрација, ќе споменеме некои од насловите на темите што ги има разработувано.

1. Во врска со нормата на литературниот јазик како предмет на теориско разгледување:
 - Литературниот јазик и науката за јазикот (Б. Корубин, 1980);
 - Нормата на народниот и на литературниот јазик (Б. Корубин, 1980);
 - Што е литературнојазична норма (Б. Корубин, 1980);
 - Нормата, нејзината изграденост и усвоеност (Б. Корубин, 1969).
2. За односот кон литературнојазичната норма (грижата за неа, свесната интервенција во неа):
 - Литературните јазици денеска и грижата за нив (Б. Корубин, 1969);
 - Кон прашањето за чистотата на јазикот (Б. Корубин, 1969);
 - За стихијата и свеста во развитокот на литературниот јазик (Б. Корубин, 1969).

Уште речиси пред две децении, во „Македонски историо социолингвистички теми“ (Корубин, 1994), Корубин употребува две синтагми: КУЛТУРА НА ЈАЗИКОТ и ЈАЗИЧНА ПОЛИТИКА, кои во современата наука за стандардниот

јазик и социолингвистиката се особено важни. Еве некои од темите што во врска со ова ги обработува:

- Узусот и прескриптивната норма во светлината на т.н. јазично планирање и прогнозирање;
- Културата на јазикот како чин на свесна интервенција;
- Јазичната политика како фактор во развојната динамика на стандардниот јазик.

Како што рековме, Корубин третираше теориски и практични проблеми во врска со животот на нормата на македонскиот стандарден јазик во негово време. Од практичните проблеми со кои се занимаваше, важно место зазема примањето и употребата на странската лексика во нашиот јазик. Неговите ставови беа засновани врз продлабочени размислувања и се инспиративни (Б. Корубин, 1980):

- Има ли интернационални зборови;
- За јазичниот пуризам;
- Некои внатрешнојазични услови за странскиот збор;
- Како се развива речникот на еден јазик;
- Да се најде мерата.

Се занимаваше и со (Б. Корубин, 1994):

- Литературнојазичната норма и јазикот на јавната комуникација;
- Правописот во практиката и карактерот на неговите правила и норми во нашите современи услови;
- Установувањето на основната македонска граматичка терминологија;
- Преводот од почетниот развој на македонската литературнојазична лексика.

По ова го паметиме Корубин ние, лингвистите. Но Корубин остана запаметен и кај обичните луѓе, заљубеници во убавиот, однегуван збор преку неговото „Јазично катче“ во весникот „Нова Македонија“. Ова е третиот сегмент од неговата дејност кој, мене барем, многу ми недостасува. Тоа е онаа мала јавна дебата во врска со секојдневните проблеми со кои се соочува една норма, но и нешто што претставуваше ЈАЗИЧНА ПЕДАГОГИЈА, прилог кон градењето на ЈАЗИЧНА КУЛТУРА во нашата средина.

Што се случува денес? Каква е состојбата на македонската лингвистичка мисла во однос на нормата на стандардниот јазик? Она што е добро, е дека едицијата „Јазикот наш денешен“ живее. Тука, главно се објавуваат рефератите од Научните собири што ги држиме во Институтот за македонски јазик, од кои голем број се посветени токму на прашања што се однесуваат на стандардниот јазик и неговата норма. На пр.:

- Општествените промени и јазикот (2004 г.);
- Јазикот и културата (2009 г.);
- Норма и речник (2002 г.);
- Актуелните состојби во македонскиот јазик (2005г.);
- Јазичната политика и статусот на македонскиот јазик (2006 г.);
- Македонскиот јазик во јавното општење (2000 г.);
- Стандарднојазичната норма и македонскиот јазик (2011 г.);
- Функционалните стилови во македонскиот јазик (2006),

но и дела што се занимаваат пошироко со оваа проблематика

- С. Груевска-Маџоска, „Социолингвистички огледи“ (2010).

Сепак, она што ни недостасува е повеќе систематичност и теорија. Статиите главно се однесуваат на практични проблеми со кои се соочуваме, на јазикот на јавната комуникација, во одредени функционални стилови, во одредени сфери од животот.

Денешната социолингвистичка теориска мисла е особено развиена. Тука би сакала да споменам еден зборник што неодамна го имав при рака “An Introduction to Language Policy – Theory and Method” (ed. Thomas Ricento, 2006.), од едицијата „Јазикот и социјалните промени“. Тука јазичната политика и јазичното планирање се разгледуваат како области на научно истражување, за кои се поставуваат теориски рамки и методолошки принципи. Во една од статиите се вели: „Отсуството на (јазична) политика значи лоша политика“. За да имаме политика и стратегија што ќе ја применуваме, ние првин треба да имаме теориска мисла. Современиот свет навистина трпи силни социјални промени. Политички и економски најсилните држави (САД и ЕУ) не се еднонационални држави. Се менува поимањето на односот нација/држава, што нужно се рефлектира и на односот со стандардните и официјални јазици. Сè повеќе се наметнува употребата на еден „светски“ јазик – англискиот и општо во социјална смисла и во различни области на социјалниот живот: мас –

медиумите, технологијата. Во современата социолингвистичка мисла се употребуваат термините – јазичен империјализам, јазик на мнозинството, јазик на малцинството, јазична екологија, јазична педагогија, јазичен статус.

Да се задржиме малку на поимот ЈАЗИЧЕН СТАТУС. Во теоријата за јазична политика и планирање (в. Thomas Ricento, ed. 2006, стр. 5.), со овој термин се означува перципираната релативна вредност на еден јазик, која е во врска со социјалната полезност на јазикот, која од своја страна пак ја опфаќа пазарната вредност на дадениот јазик како средство за комуникација, плус низа субјективни карактеристики што се во врска со општествената јазична култура. Значи, јазичниот статус е вредност на јазикот (социјална вредност, негова „пазарна“ вредност како средство за комуникација) плус општествената јазична култура. Многу е важно што во оваа теорија се нагласува дека статусот на јазикот не зависи исклучиво и неопходно од легалниот статус што јазикот го добива од државата преку нејзините извршни, законодавни и правни тела. Тоа, според некои автори е минимумот што може да се направи за еден јазик. Многу битен фактор за статусот на еден јазик е самата перцепција на тој јазик од страна на социјалната средина. Тука би влегле фактори и категории како: политика, идеологија, предрасуди, естетски чувства. Оттука следува дека во градењето и одржувањето на статусот на еден јазик многу важна улога има ЈАЗИЧНАТА ПЕДАГОГИЈА – и како нејзин сегмент, градењето на ЈАЗИЧНА КУЛТУРА. Ова е третиот домен во кој придонесот на Б. Корубин е огромен. Улогата на неговото „Јазично катче“, како место на кое јавно се дебатираше за актулните проблеми во врска со користењето, градењето и негувањето на стандардниот јазик и неговата норма е огромна. Денеска, за жал, ваква дебата официјално нема. Кога велам официјално, мислам на дебата што би ја воделе и модерирале стручни лица, лица од нашата научна средина. Меѓутоа, таа се раѓа на маргините и тоа е она што мене ми влева надеж. Надеж дека има луѓе ентузијастички, на кои мајчиниот јазик и однегуваниот збор им се важни. Најпрвин разбрав за една Фејсбук група „Македонски јазик“, а потоа открив блог на две лекторки (Бисерка Велковска и Маја Катарова) кој изгледа сосема пристojно. Нешто што ми остави исто така силен впечаток е еден своевиден Манифест за употребата на кирилицата на едно женско интернет списание femina.mk (со свој форум), кое дури нуди и помош во инсталирањето на кирилицата.

Да се вратиме сега на македонската лингвистика и литературнојазичната норма. Ние запоставивме еден многу важен сегмент во нејзиното негување – градењето на јазичната култура (една од фазите во развојот на нормата што ги споменав на почетокот на овој труд – КУЛТИВАЦИЈА на нормата). Не излеговме во јавност (а имаме многу можности, од кои најевтин е интернетот). Како што веќе споменав, статусот на јазикот се мери со неговата социјална вредност, од која битен сегмент е општествената јазична култура. Мислам дека ова треба да стане дел од нашата јазична стратегија и јазична политика и планирање.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПОСОЧЕНИ ЛИНКОВИ

1. Б. Корубин, „Јазикот наш денешен“, Наша Книга, Скопје, 1969.
2. Б. Корубин, „Јазикот наш денешен“, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1980.
3. Б. Корубин, „Македонски историо социолингвистички теми“, Матица македонска, Скопје, 1994.
4. М. Ivić, “Pravci u lingvistici”, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1983.
5. Th. Ricento (ed.), “An Introduction to language Policy – Theory and Method”, Blackwell Publishing, 2006.
6. <http://lektormk.blogspot.com/>
7. <http://forum.femina.mk/soopstenija/koristenje-na-kirilica-i-pravila-za-pisuvanje-na-mislenje-t747/>